

*** مقدمه**

در هفته معلم سال ۱۴۰۴، بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع معلمان، مدیران و مسئولان آموزش و پرورش، فراتر از یک سخنرانی عادی، نقشه راهی جامع برای تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت کشور ارائه داد. این سخنران در فضایی ایراد شد که چالش‌های متعددی نظیر افت کیفیت آموزشی، بی‌انگیزگی دانش‌آموزان و عدم اجرای کامل سند تحول بنیادین، آموزش و پرورش ما را درگیر کرده است. ایشان با نگاهی عمیق و امیدبخش، جایگاه محوری معلم را نقطه آغاز تحول ساختاری آموزش و پرورش را غایت این مسیر روشن ترسیم کردند. یادداشت حاضر بر آن است که با تحلیل و تبیین محورهای کلیدی این بیانات و ارائه مثال‌هایی، به نقش حیاتی معلم، رسالت مدیران آموزشی، اهمیت دانشگاه فرهنگیان و سایر مسئله‌های بنیادین نظام آموزشی از منظر رهبری پیرداز و به معلمان، مدیران و دانشجو معلمان عزیز راهکارهای عملی ارائه دهد.

*** معلم ستون خیمه آموزش و پرورش و معلمی فراتر از یک شغل**

رهبر انقلاب بارها بر این نکته تأکید کرده‌اند که: «معلم صرفاً آموزگار علوم رسمی نیست. او مربی روح، شکل دهنده شخصیت و الهام بخش مسیر زندگی دانش‌آموزان است.» این نگاه عمیق مسئولیت عظیمی را بر دوش معلمان قرار می‌دهد و ضرورت بازنگری در شیوه آموزش و پرورش را به معلمان گوشزد می‌کند.

نقش حیاتی معلم در تربیت نسل آینده: چرا معلم تراز انقلاب اسلامی، معمار تمدن است؟

همان‌طور که در بیانات رهبر انقلاب نیز تأکید شد، هیچ نهاد دیگری توانایی اثرگذاری عمیق و ماندگار همچون معلم را ندارد. حتی اگر بهترین کتاب‌های درسی، پیشرفته‌ترین فناوری‌های آموزشی و ساختارهای مدرن فراهم باشند، بدون حضور معلمی مؤمن، توانمند و خوش اخلاق، هیچ تغییری پایدار نخواهد بود. معلم در نگاه ایشان، معمار تمدن نوین اسلامی است؛ تمدنی که بر پایه علم، معنویت، عقلانیت و اخلاق بنا شده است و معلم نقش اصلی را در تربیت نسلی با این ویژگی‌ها ایفا می‌کند.

تجربه‌ای از کلاس درس

تصور کنید معلم تاریخ صرفاً به بیان وقایع و تاریخ‌ها بسنده نکند، بلکه با تحلیل عمیق رویدادها و ربط دادن آن‌ها به مسئله‌های روز جامعه، حس هویت ملی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در دانش‌آموزان تقویت کند. او می‌تواند با طرح سؤال‌هایی نظیر: «اگر شما به جای قهرمانان تاریخ بودید، چه تصمیمی می‌گرفتید؟» یا: «چگونه می‌توانیم از تجربه‌های گذشته برای ساختن آینده‌ای بهتر استفاده کنیم؟»، دانش‌آموزان را به تفکر انتقادی و کنشگری فعال تشویق کند. این

رویکرد فراتر از انتقال صرف اطلاعات است؛ تربیت شهروندانی متعهد و مسئولیت‌پذیر است.

تأثیر غیر مستقیم رفتار معلم بر دانش آموز: «چه پیامی می‌آموزد؟» یا: «چگونه باشند؟»

معلم به صورت مستقیم و غیر مستقیم بر روح و ذهن دانش‌آموز اثر می‌گذارد. لحن گفتار، نوع نگاه، نحوه ورودش به کلاس، حتی نحوه مواجهه او با اشتباه دانش‌آموز، همه و همه حامل پیام تربیتی اند. دانش‌آموزان از معلمانشان «یاد می‌گیرند چگونه باشند»، نه فقط «چه بدانند». در واقع، معلم الگوی زنده‌ای است از آنچه قرار است شاگردان به آن تبدیل شوند. بنابراین معلمان باید دائماً نسبت به اثرگذاری خود هوشیار و مراقب باشند.

*** یک موقعیت عملی**

یک معلم ریاضی را در نظر بگیرید که علاوه بر تسلط علمی، همیشه با صبر و آرامش با دانش‌آموزانی که در فهم مطالب مشکل دارند، برخورد می‌کند. حتی زمانی که دانش‌آموزی پاسخ اشتباه می‌دهد، به جای سرزنش، با تشویق به تلاش مجدد و راهنمایی گام به گام، به او کمک می‌کند به پاسخ صحیح برسد. این صبر و مهربانی معلم، علاوه بر آموزش ریاضی، درس احترام به دیگران و تاب‌آوری در برابر مشکلات است و ارزش تلاش را به دانش‌آموزان می‌آموزد. دانش‌آموزان

یاد می‌گیرند که اشتباه کردن بخشی از فرایند یادگیری محسوب می‌شود و مهم این است که از آن درس بگیرند و دوباره تلاش کنند.

معلم: الگویی بی‌بدیل در کنار پدر و مادر، مأمین آرامش و امید

نقش معلم به ویژه در سال‌های حساس نوجوانی، گاهی حتی از والدین نیز پررنگ‌تر است. در شرایطی که خانواده‌ها گرفتار مسائل اقتصادی یا اجتماعی اند، این معلم است که مأمین آرامش و امید، الگوی رفتاری دانش‌آموز می‌شود. یک کلام محبت‌آمیز یا برخورد منصفانه معلم می‌تواند احساس ارزشمندی و هویت‌یابی را در نوجوانی بحران‌زده شکل دهد. بنابراین سرمایه‌گذاری روی کیفیت حرفه‌ای و اخلاقی معلمان، سرمایه‌گذاری روی امنیت روانی جامعه است.

تصویری از یک معلم نمونه

دانش‌آموزی را تصور کنید که در منزل با مشکلات خانوادگی دست و پنجه نرم می‌کند و در مدرسه گوشه‌گیر و بی‌حوصله است. معلم دلسوز، با ایجاد ارتباطی صمیمانه و فضایی امن در کلاس، به او فرصت می‌دهد که صحبت کند و احساس درک شدن داشته باشد. حتی یک سؤال ساده مانند: «حالت خوبه؟» یا: «آگه کاری از دستم بر می‌یاد، بهم بگو»، می‌تواند دنیای این دانش‌آموز را تغییر دهد و او را به زندگی و درس امیدوار کند. این نوع مربی‌گری عاطفی، فراتر از وظایف آموزشی صرف است و بهبود سلامت روان دانش‌آموزان را در پی دارد.

معلم:

معمار تمدن

نوین اسلامی

در نگاه رهبری

* رسالت مدیران و نقش دانشگاه فرهنگیان: زیرساخت‌های تحول

رهبر انقلاب اسلامی در سخنان خود بر نقش حیاتی مدیران آموزشی و دانشگاه فرهنگیان در تحقق تحول بنیادین تأکید کردند. این دو عنصر، زیربنای اصلی پرورش معلم تراز انقلاب اسلامی و مدیریت صحیح نظام آموزشی هستند.

مدیران آموزشی: موتور محرک تحول در مدرسه
مدیران صرفاً مسئول امور اداری نیستند؛ آن‌ها رهبر آموزشی مدرسه خود هستند. توانمندسازی معلمان، ایجاد فضای همکاری، ترویج نوآوری‌های آموزشی و حمایت از ایده‌های خلاق از مهم‌ترین وظایف مدیران است. مدیر موفق بستر شکوفایی استعداد‌های معلمان و دانش‌آموزان را فراهم می‌کند.

چگونه مدیر می‌تواند مدرسه را پویا کند؟

مدیر بر روی راتصور کنید که به جای اعمال بوروکراسی خشک، با معلمان جلسه‌های منظم هفتگی برگزار می‌کند تا ایده‌ها و چالش‌های آن‌ها را بشنود. او معلم برتر ماه را معرفی می‌کند و فرصت‌هایی برای تبادل تجربه‌های موفق بین معلمان فراهم می‌آورد. این مدیر می‌تواند با برگزاری کارگاه‌های آموزشی درون مدرسه‌ای با حضور معلمان با تجربه، به ارتقای مهارت‌های تدریس سایر همکاران کمک کند. این رویکرد، مدرسه را به فضایی پویا و نوآور تبدیل

می‌کند که در آن، همه برای رشد یکدیگر تلاش می‌کنند.

دانشگاه فرهنگیان: سنگ بنای تربیت معلم تراز
رهبر انقلاب اسلامی، دانشگاه فرهنگیان را قلب آموزش و پرورش توصیف کردند. کیفیت تربیت در این دانشگاه، مستقیماً بر کیفیت نسل‌های آینده تأثیر می‌گذارد. جذب بهترین استعدادها، برنامه‌ریزی درسی مبتنی بر نیازهای واقعی جامعه و سند تحول بنیادین، و تربیت معلمان دارای صلاحیت‌های علمی، تربیتی و اخلاقی بالا، از مهم‌ترین رسالت‌های این دانشگاه است.

ارتقای آموزش در دانشگاه فرهنگیان

دانشگاه فرهنگیان می‌تواند با افزایش درس‌های عملی و کارورزی در مدرسه‌های واقعی، دانشجویان - معلمان را با چالش‌ها و فرصت‌های فضای واقعی کلاس درس آشنا کند. این دانشگاه می‌تواند با دعوت از معلمان موفق و صاحب‌نظر برای تدریس یا برگزاری کارگاه، تجربیات ارزشمند میدان عمل را به دانشجویان انتقال دهد. همچنین، تربیت دانشجویان با رویکرد حل مسئله و تشویق آن‌ها به تحقیق و پژوهش در مسائل آموزشی کشور، می‌تواند به پرورش معلمان آینده‌نگر و نوآور کمک شایانی کند.

* مسئله‌های بنیادین نظام آموزشی: چالش‌ها و راهکارها

علاوه بر جایگاه معلم و نقش مدیران، رهبر انقلاب به مسئله‌های بنیادین دیگری نیز اشاره کردند که نیازمند توجه و برنامه‌ریزی جدی هستند.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش: نقشه راهی که باید اجرایی شود

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، سند بالادستی و نقشه راهی جامع برای رسیدن به هدف‌های نظام تعلیم و تربیت اسلامی است. رهبر انقلاب بر اجرای کامل و دقیق این سند تأکید فراوان دارند و معتقدند بسیاری از مشکلات کنونی، ناشی از اجرا نشدن یا اجرای ناقص آن است.

راهکار عملی برای معلمان

معلمان می‌توانند با مطالعه دقیق سند تحول بنیادین و شناسایی محورهای مرتبط با حوزه فعالیت خود، تدریس و فعالیت‌های پرورشی خود را بر اساس آن تنظیم کنند. برای مثال، اگر سند بر تقویت تفکر خلاق و نقاد تأکید دارد، معلم می‌تواند با طراحی فعالیت‌های گروهی، پروژه‌های تحقیقاتی کوچک و بحث‌های کلاسی چالشی، این هدف را محقق سازد.

تأمین اقتصاد آموزش و پرورش و معیشت معلم: ضرورتی برای حفظ کرامت

بحث معیشت و جایگاه اقتصادی معلمان همواره یکی از دغدغه‌های اصلی رهبری بوده است. ایشان بر تأمین زندگی شایسته برای معلمان تأکید دارند تا معلم با فراغ بال و بدون دغدغه‌های مادی، به رسالت خطیر تعلیم و تربیت بپردازد.

نمونه‌های ملموس

اگرچه تصمیم‌گیری در این حوزه بیشتر بر عهده مسئولان است، اما معلمان می‌توانند با ارائه ایده‌های نوآورانه برای افزایش بهره‌وری و استفاده بهینه از منابع موجود در مدرسه، به مدیران در مدیریت بهتر منابع کمک کنند.

همچنین، توسعه مهارت‌های فردی و حرفه‌ای می‌تواند به ارتقای جایگاه شغلی و بهبود وضعیت معیشتی معلمان باری رساند.

ارتباط خانواده و مدرسه: مثلث طلایی تربیت

تعامل سازنده میان خانواده و مدرسه از ارکان اصلی تربیت موفق است. رهبر انقلاب بر این هم‌افزایی تأکید دارند و معتقدند بدون همکاری والدین، اثرگذاری تلاش‌های مدرسه ناقص خواهد بود.

برشی از واقعیت آموزش

معلمان می‌توانند با برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای والدین، در خصوص شیوه صحیح کمک به فرزندان در درس‌ها، مدیریت زمان یا مهارت‌های فرزندپروری، ارتباط مؤثرتری با خانواده‌ها برقرار کنند. تشکیل گروه‌های ارتباطی بر خط (مانند کانال‌های پیام‌رسان) برای اطلاع‌رسانی منظم به والدین در مورد پیشرفت تحصیلی و مسئله‌های رفتاری دانش‌آموزان، می‌تواند این همکاری را تقویت کند.

* نتیجه‌گیری: چشم‌انداز روشن با همت بلند معلمان

سخنان اخیر رهبر معظم انقلاب اسلامی نه تنها یک تذکر، بلکه فراخوانی برای حرکت جهادی در مسیر تحول آموزش و پرورش بود. ایشان با نگاهی دقیق و آینده‌نگر، جایگاه بی‌بدیل معلم را محور این تحول دانستند و بر تعهد مدیران، نقش محوری دانشگاه فرهنگیان و اجرای کامل سند تحول بنیادین تأکید کردند.

ما به عنوان معلمان، مدیران و دانشجویان معلمان، معماران آینده این سرزمین هستیم. با بازخوانی مکرر و عمیق بیانات رهبری، افزایش بصیرت و آگاهی نسبت به نقش خود، تلاش برای ارتقای مستمر دانش و مهارت‌های حرفه‌ای، و پایبندی به اصول اخلاقی و تربیتی، می‌توانیم به ایجاد تحول حقیقی در آموزش و پرورش کمک کنیم.

بیایید همگی دست به دست هم بدهیم تا آموزش و پرورش در تراز انقلاب اسلامی و نیازهای تمدن نوین اسلامی بسازیم؛ آموزش و پرورش که فرزندان این مرز و بوم را برای فردایی روشن و پرافتخار آماده کند.

دکتر محمد نیرو
دکترای برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی